

# Burgers in gesprek met de staatscommissie

Impressie van de bijeenkomst  
op 14 februari 2018



# Inleiding: Uitgewerkte ideeën van burgers

Op 14 februari 2018 kwamen mensen uit verschillende delen van het land naar Den Haag om in gesprek te gaan met de staatscommissie over de probleemverkenning, en om te praten over mogelijke oplossingen. De staatscommissie had 25 burgers uitgenodigd die een uitgewerkt idee onder de aandacht van de commissie hadden gebracht. Een van de onderwerpen die eruit sprong was het beter betrekken van burgers bij het politieke proces.

Voorzitter Johan Remkes heette de gasten welkom en gaf aan dat er ruimte was om vrij met elkaar van gedachten te wisselen. “We hanteren een werkwijze die volstrekt open en transparant is. We hebben alle ideeën de revue laten passeren in de commissie en gezocht naar problemen in onze representatieve democratie. Over de gesignaleerde problemen en uw oplossingen gaan we vandaag verder discussiëren.”

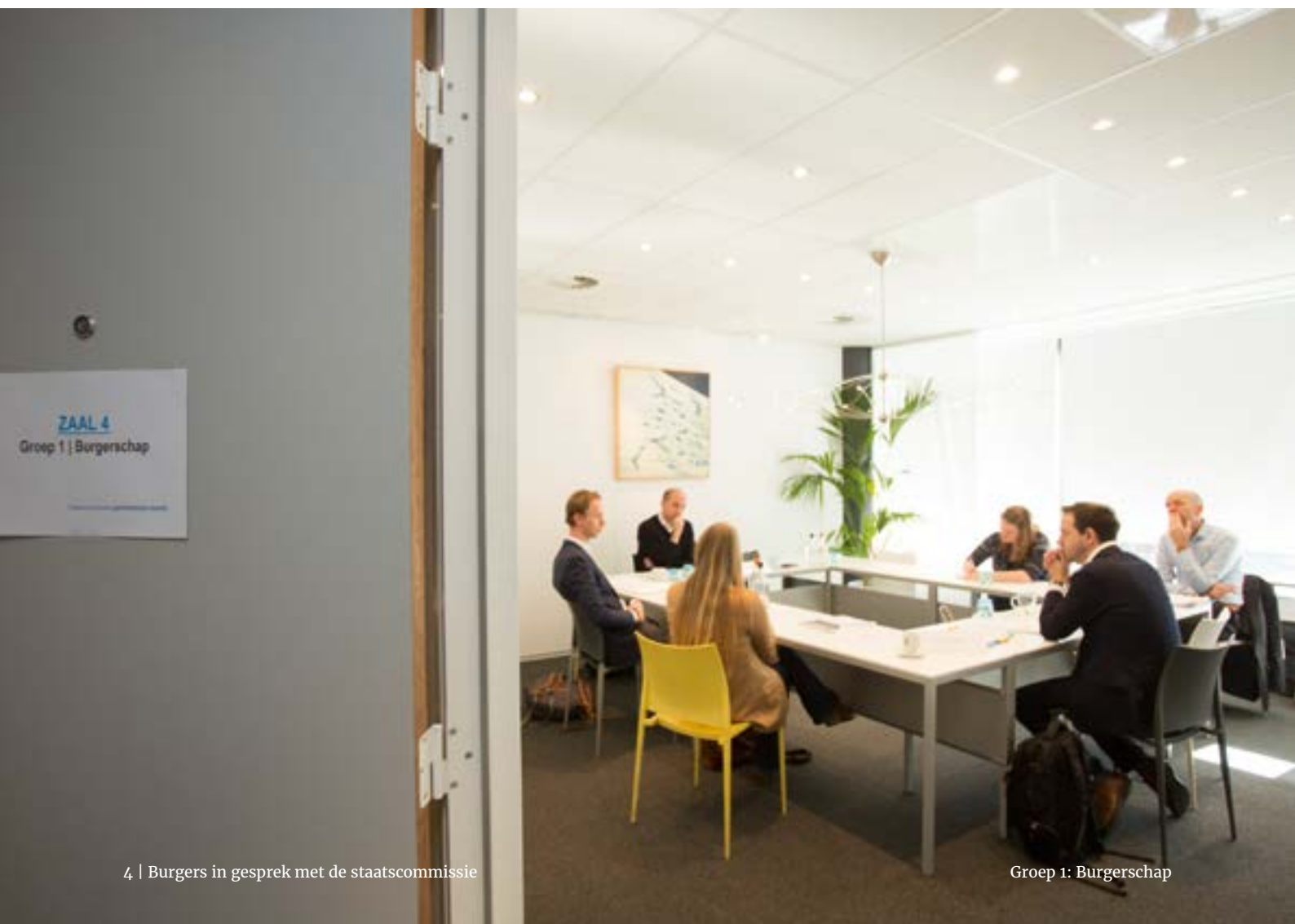
Hoogleraar politicologie en lid van de staatscommissie, Tom van der Meer, gaf aan dat er grote veranderingen gaande zijn in de politiek: “De kiezer is op drift. We zien bij elke verkiezing sterke verschuivingen. Maar liefst 20 tot 25 procent van de zetels wisselt na verkiezingen. Vooral de partijen die in de regering zitten, worden soms hard afgerekend op hun beleid.”

Van der Meer ziet ook dat de tevredenheid over de democratie wel in orde is: “Hoewel de betrokkenheid bij de politiek vooral komt vanuit hoogopgeleiden. Maar het is een flexibel stelsel en er is veel ruimte voor heroverweging.”

Na het plenaire gedeelte werd er in zes groepen verder gesproken over de oplossingen die de deelnemers hadden uitgewerkt.



# Groep 1: Burgerschap



**Aanwezig: Mark Boukes, Eva Groen-Reijman, Paul Teule (deelnemers) en Tom van der Meer (lid staatscommissie).**

In deze groep ging de discussie over burgers die niet intrinsiek geïnteresseerd zijn in 'de politiek'. De drie deelnemers aan de bijeenkomst deden suggesties waarmee de overheid burgers zou kunnen stimuleren en enthousiasmeren om deel te nemen aan de politiek en het politieke debat.

Een eerste suggestie was het realiseren van een nationale vrije discussiedag voor de (landelijke) verkiezingen. De rol van de overheid daarin is faciliterend: de overheid levert gespreksleiders en locaties. De symboliek achter een nationale vrije dag is dat de overheid laat zien belang te hechten aan een goed, kleinschalig debat tussen burgers en politici.

Een tweede suggestie was om meer 'infotainment' te laten bieden door de NPO, in de lijn van Lubach en Borgen. Daarmee bereik je een doelgroep die je met traditionele media minder bereikt. De rol voor de overheid zou dan zijn om budget vrij te maken voor de NPO.

Een derde suggestie was om het VMBO een extra jaar onderwijs aan te bieden, waarin de kinderen leren hoe het Nederlandse politieke systeem in elkaar zit. De rol voor de overheid is om in budget te voorzien.

Er werd ook nagedacht over verwachtingsmanagement: geeft infotainment niet een vertekend en spannender beeld dan de werkelijkheid en voedt dit niet het cynische beeld van strijdende politieke partijen? Zijn veel VMBO'ers niet blij dat ze klaar zijn met school na 4 jaar? Geef je burgers met een landelijke debatdag niet het gevoel dat ze meer invloed uit kunnen oefenen dan feitelijk zo is?

# Groep 2: Kiesstelsel



**Aanwezig: Rudy van Belkom, Harry Kerkhof, Chris Polmans, Bas de Wit (deelnemers) en Jacob Kohnstamm (lid staatscommissie).**

Een van de deelnemers presenteerde 'Het Nieuwe Kiezen', een initiatief voor een modulair kiesstelsel waarin de kiezer per thema voor het standpunt van een partij kiest dat hem of haar het beste past. Dit systeem moet leiden tot meer betrokken en beter geïnformeerde kiezers. In een animatie wordt het idee in 2 minuten uitgelegd. In aanloop naar dit systeem wil hij een thema-standpuntvergelijker maken (een soort Independer voor politieke partijen) waarin de kiezer kan aangeven wat bij elk thema voor hem de essentie is.

Een tweede deelnemer vond dat de politiek vooral theater is geworden en hij wil afscheid nemen van het partijstelsel. In zijn voorstel voor een Nieuw Nederlands Kiesstelsel + Referenda is op de kieslijst alleen plaats voor natuurlijke personen die zich zonder last of ruggespraak verkiesbaar stellen. De kiezer mag op meerdere kandidaten stemmen en dient ook een keuze te maken uit verschillende regeeropdrachten. De gekozen regeeropdracht zal vervolgens worden uitgevoerd door het kabinet, dat door het parlement wordt benoemd. Via referenda kan het parlement de kiezer tussentijds om een oordeel en/of advies vragen.

De derde deelnemer vond het huidige parlementaire stelsel inefficiënt en ineffectief. Hij wil meer aandacht voor de inhoud en de output. Vergelijkbaar met het Nieuwe Kiezen stemmen mensen dan per thema/departement. Volksvertegenwoordigers moeten de randvoorwaarden creëren voor de uitvoering door deskundigen op de departementen. De vertegenwoordigende functie en de uitvoerende functie worden zo van elkaar gescheiden.

De vierde deelnemer signaleerde dat mensen zich onvoldoende herkennen in hun volksvertegenwoordigers. Politieke partijen selecteren hun kandidaten op kennis en vaardigheden en op herkenbaarheid. Dat laatste komt echter niet goed van de grond. In zijn kiessysteem wordt de helft van de Kamerleden gekozen via een districtenstelsel volgens het principe 'the winner takes it all', de andere helft via de huidige werkwijze. De regionaal gekozen politici kunnen een cruciale rol spelen in het verkleinen van de afstand tot de landelijke politiek en het verhogen van de herkenbaarheid van politici.

Voor de deelnemers in deze groep was het lage vertrouwen in de politiek een belangrijk punt van zorg. De aandacht gaat naar de verkeerde dingen, het zou meer over waarden en over resultaten moeten gaan. Wat kan helpen is meer aandacht voor de inhoud, voor andere mensen (en ander gedrag) in Den Haag zodat meer een gevoel van nabijheid ontstaat. Het gesprek in de groep ging ook over de mogelijkheden om na het invoeren van de voorgestelde systemen te komen tot afwegingen, tot budgettering en over de vraag hoe de mandaten van de gekozenen zich verhouden tot de beleidsuitvoering.

# Groep 3: Kiesstelsel





**Aanwezig: Johan van Middelaar, Wim van Oudheusden, Frans Polman, Frank Roffel, Paul Scholten, Guido Seegers (deelnemers), Johan Remkes en Nanneke Quik-Schuijt (leden staatscommissie).**

In deze groep pleitten de deelnemers voor een betere toegang van burgers tot het politieke systeem. Burgers moeten op een betere manier inhoudelijke signalen kunnen geven aan de politiek. Politieke partijen zouden zich moeten openstellen voor ideeën van niet-leden en zij zouden ook buiten hun eigen programma op zoek moeten naar thema's waaraan met anderen kan worden gewerkt. Politici moeten ook komen met oplossingen. Ze moeten echte knelpunten in het leven van burgers daadwerkelijk aanpakken.

Er werd voorgesteld om kiezers meerdere stemmen te laten uitbrengen op personen of partijen. Zij zouden ook op een of andere manier deelthema's moeten kunnen benoemen waaraan een nieuw gekozen parlement of regering met voorrang aandacht moet besteden. Echte problemen worden zo herkenbaar en verdwijnen niet tussen allerlei andere (politieke) problemen. En het bestuur moet niet enkel overgelaten worden aan de politieke partijen. Er zouden burgerzetels in de Tweede Kamer moeten komen. Op onderwerp geconcentreerd kunnen die burgers dan aan het politieke debat deelnemen en zij kunnen meestemmen in het parlement.

Een ander probleem dat werd genoemd is de versplintering van het politieke landschap. Die belemmert de bestuurbaarheid en ondergraaft de democratie. Verkiezingen in twee rondes kunnen het politieke landschap overzichtelijker maken. In een eerste ronde doet iedereen mee, in een tweede ronde enkel de (bijvoorbeeld) zes grootste partijen. Zo komen er nooit meer dan zes partijen in het parlement. En in de periode tussen stemronde 1 en stemronde 2 kunnen kleinere partijen hun (inhoudelijke) huid duur verkopen via steunverlening aan een van de grotere partijen.

Er werd ook gesproken over het gebruik dat een kabinetscrisis altijd leidt tot verkiezingen. Dat is onnodig kostbaar en vertraagt het landsbestuur. Zouden we dat niet anders kunnen gaan doen? De Kamer wordt dan voor vier jaar gekozen en moet er tijdens die vier jaar ook maar voor zorgen dat er een kabinet is.

Zetelroof is een breed gevoelde ongemakkelijkheid. Ondanks grondwettelijke obstakels moet de staatscommissie aandacht aan dat fenomeen besteden teneinde het terug te dringen of te ontmoedigen.

Een laatste voorstel ging over de haalbaarheid van de aanbevelingen. In het eindrapport zouden twee modellen met aanbevelingen kunnen worden opgenomen. Een vergaand model en een minder vergaand. En laat mensen zich hierover uitspreken.

# Groep 4: Tweekamerstelsel



**Aanwezig: Gerard Bartels, Henk van Tuinen, Eeke Welling (deelnemers) en Eric Janse de Jonge (lid staatscommissie).**

In deze groep werd gesproken over de relatie tussen de twee Kamers van het Nederlandse parlement. Een van de deelnemers presenteerde een onderzoek naar het effect op de opkomst bij verkiezingen als een land overgaat van een tweekamerstelsel op een eenkamerstelsel. Er zijn 12 landen waar dit is gebeurd en waarover voldoende gegevens beschikbaar zijn om een goede vergelijking te maken. In deze landen ging de opkomst niet significant omhoog nadat zij overstapten naar een eenkamerstelsel.

De discussie ging verder over de functie die de Eerste Kamer zou kunnen hebben. Eén idee was dat deze Kamer een vaste agenderende rol zou kunnen krijgen. Zij zou eens per jaar een 'Politieke Toekomstagenda' kunnen opstellen, onder meer op basis van inbreng van adviesorganen. Burgers zouden nieuwe thema's via een referendum op de agenda kunnen plaatsen. De agenda wordt dan eens per jaar door de Eerste Kamer aan de Tweede Kamer aangeboden die deze samen met de regering moet omzetten in concreet beleid. Zo zou de focus meer komen te liggen op de langere termijn en op thema's die van groot belang zijn voor burgers.

Een andere manier om de inbreng van burgers te realiseren is door de Eerste Kamer samen te stellen via loting. De Eerste Kamer zou uit 600 willekeurig door het CBS te selecteren burgers moeten bestaan die twee jaar blijven zitten. Dit levert een representatieve steekproef op, ervan uitgaande dat de meeste uitverkoren burgers bereid zullen zijn om hun burgerplicht te vervullen. Een dergelijk parlement is beter herkenbaar voor gewone burgers. Het debat – onder professionele discussieleiding – zou ook in gewone mensentaal gevoerd moeten worden. De publieke omroep moet op een spannende manier verslag doen van het werk van deze 'Eerste Kamer van de burgers' – niet gericht op gekibbel en incidenten maar met ruimte voor diepgaande betogen.

# Groep 5: Directe democratie/ referendum



**Aanwezig: Hein Albeda, Jacques Heemskerk, Rein Jonkman, Peter Neijens, Jan Veneman (deelnemers) en Carla van Baalen (lid staatscommissie).**

In deze groep ging het over nieuwe manieren om burgers directe invloed te geven op de politieke besluitvorming. Een mogelijkheid is om ICT in te zetten zodat mensen zich kunnen organiseren en samen ideeën kunnen aanleveren bij de politiek. Zo kan iedereen het regeringsbeleid actief beïnvloeden. Hiermee kunnen de effecten van dichtgetimmerde regeerakkoorden worden verzacht of zelfs worden opgeheven.

Ook werd aandacht gevraagd voor de mate waarin de politiek het (dagelijks) leven bepaalt. Waar vroeger het draagvlak werd opgelegd is nu zelfbestemming het uitgangspunt. Met 'kiezerskeus' kan het publiek per thema (geen cluster) een aantal scenario's bespreken voor de langere termijn en daaruit een keuze maken. Daarbij gaat het om de richting, niet om de details. Dat zal de invloed en de betekenis van politieke partijen veranderen. Uiteindelijk zullen daarbij oplossingsrichtingen naar voren komen die ook van belang zijn voor en bij de politieke besluitvorming. Daarmee is het goedkoper dan een referendum. Een groep van deskundigen zal de voorstellen van 'Kiezerskeus' moeten uitwerken.

Een andere manier om burgers directer bij de (politieke) besluitvorming te betrekken is de keuze-enquête, waarin een representatieve enquête wordt gehouden over een maatschappelijk thema op basis van begrijpelijke informatie over het onderwerp, evenals voorlichting over de alternatieven en de (mogelijke) gevolgen. Voordeel is dat de uitkomst van een dergelijke enquête ook informatie verschaft over wat juist niet moet gebeuren. Daarmee geeft de uitkomst ook méér informatie dan een keuze voor of tegen, zoals in een referendum.

Een vierde idee dat in deze groep naar voren kwam was de 'lekencontrole'. Een groep van 100 burgers die door loting worden aangewezen, controleert de politieke besluitvorming. Het gebrekkige vertrouwen van kiezers in hun politieke vertegenwoordigers kan daardoor worden verbeterd. Deze lekencontrole is niet gericht op een afrekening met de politiek, maar bedoeld om opbouwend mee te werken aan betere besluitvorming.

De 'wijsheid van het volk' kan zich ook laten gelden in een burgerparlement, waarin de Tweede Kamer wordt vervangen door gelote burgers. Overigens is daarbij wel een probleem hoe het beschikbare budget moet worden verdeeld en verantwoord.

# Groep 6: Kabinetsformatie



**Aanwezig: Willem Bottenberg, Can Kumru, Bert Slijkhuis, Peter A. Troost (deelnemers) en Flora Lagerwerf-Vergunst (lid staatscommissie).**

De vier deelnemers aan deze groep maakten zich zorgen over de verhouding tussen burger en bestuur. De ene deelnemer legde daarbij de nadruk op het beter betrekken van kennis uit de samenleving, een andere deelnemer vond een betere communicatie over en weer noodzakelijk. Alle deelnemers wilden het vertrouwen in de politiek herstellen en de rol van politieke partijen kleiner maken. Elk van de deelnemers wilde dat de kiezer meer te zeggen krijgt bij de totstandkoming van het kabinet.

Een deelnemer stelde voor om kiezers een tweede stem te geven. In dit voorstel mogen kiezers niet alleen op een kandidaat van een partij stemmen, maar ook op een coalitie van partijen die de regering moeten vormen. Partijen kunnen zelf aangeven met wie zij een coalitie willen vormen en deze coalities worden dan op het stembiljet gezet. Daarnaast zouden kiezers zelf moeten kunnen aankruisen welke partijen de regering moeten vormen.

Drie deelnemers pleitten voor een direct gekozen minister-president. Een variant die wordt voorgesteld leidt tot een sterkere scheiding tussen het kabinet en de Tweede Kamer, wat onder meer blijkt uit het feit dat de premier voor zes jaar wordt gekozen en de Tweede Kamer voor vier jaar. Het kabinet hoeft geen vaste meerderheid in de Kamer te hebben. De Kamer zal zich meer toeleggen op controle. De Kamer kan de premier naar huis sturen waarna een nieuwe premiersverkiezing wordt gehouden.

In een tweede variant verschuift het politieke zwaartepunt naar de Tweede Kamer. De gekozen premier en het door hem te vormen kabinet hebben geen band met de partijen in de Tweede Kamer. Centraal in de politieke macht van de Tweede Kamer staat een aangescherpt budgetrecht. Elk Kamerlid krijgt de exclusieve zeggenschap over 1/150 deel van de beschikbare middelen (de begroting).

Een ander idee dat werd geopperd is om burgerfora in te zetten bij de voorbereiding van nieuw beleid. Ook zou het parlement gebruik kunnen maken van parlementaire enquêtes om vooraf een maatschappelijk probleem te onderzoeken en oplossingen te formuleren (in plaats van achteraf te onderzoeken wat er mis is gegaan). In algemene zin kan het beleidsvormingsproces helderder zodat de invloed van burgers verbeterd wordt en het proces transparanter is.

# Terugkoppeling van de groepsdiscussies





Dagvoorzitter Henk van der Kolk nam het woord toen alle groepsdiscussies waren afgelopen. Hij zei dat het mooi is dat zoveel mensen hebben laten zien dat ze zich willen inzetten voor ons parlementaire stelsel: "Alle ideeën en suggesties zullen worden bestudeerd en besproken, maar dit betekent natuurlijk nog niet dat ze ook allemaal één-op-één overgenomen zullen worden."

Vanuit de verschillende groepen waarin over een bepaald thema is gediscussieerd, kwam een korte impressie van de voorstellen die door de deelnemers zijn gedaan.

In de groep 'Directe democratie/referendum' kwam naar voren dat er behoefte is om beter naar burgers te luisteren. Carla van Baalen: "We merken dat daar behoefte aan is. Dit kan op verschillende manieren, door de stem van de burger 'aan de voorkant' in te bouwen, of door de burger achteraf meer invloed te geven. We zagen daarbij wel dat de meeste mensen de huidige situatie grotendeels in stand willen houden. We zouden bijvoorbeeld via loting ook burgers mee kunnen laten doen in het parlement."

In de groep die discussieerde over het burgerschap werd een manier bedacht om burgers beter te informeren rond het politieke proces. Tom van de Meer: "We zouden een vrije dag in kunnen voeren, vlak voor de verkiezingen, om te discussiëren over politiek. Daarbij kan bijvoorbeeld de NPO een rol spelen met goede televisieprogramma's over politieke onderwerpen, à la de BBC. Of je zou bijvoorbeeld het MBO kunnen verlengen met een 1 jaar burgerschap. Een soort burger-dienstplicht."

In twee groepen is uitvoering stil gestaan bij het onderwerp 'Kiesstelsel'. Jacob Kohnstamm van de staatscommissie: "Diverse uiteenlopende voorstellen zijn besproken, zoals een voorstel voor versterking van de regionale component, een modulair kiesstelsel, en een meerstemmig kiesstelsel zonder politieke partijen."

Voorzitter Johan Remkes merkte op dat de staatscommissie gaat kijken hoe burgers een betere positie kunnen krijgen in het parlementaire debat. Ook het thema zetelroof leeft bij veel mensen. Remkes: "Als staatscommissie moeten wij daar wat van vinden. Daarbij gaan we verschillende opties onderzoeken."

In de groep 'Kabinetsformatie' werd gesproken over het proces rond de kabinetsformatie. Flora Lagerwerf van de staatscommissie: "Het proces is niet transparant en voor burgers te weinig inzichtelijk. Er zijn hiervoor verschillende oplossingen mogelijk. Je zou bijvoorbeeld de partijen kunnen vragen om in de verkiezingstijd al een principe-akkoord te maken."

Tenslotte bedankte Johan Remkes alle deelnemers aan de debatten. Remkes: "Deze discussie was buitengewoon interessant en nuttig voor het aanbrengen van accenten in het onderzoek."

## Colofon

Staatscommissie parlementair stelsel  
Postbus 20011  
2500 EA Den Haag  
[www.staatscommissieparlementairstelsel.nl](http://www.staatscommissieparlementairstelsel.nl)

Foto's: [Henriëtte Guest Fotografie](#)

Den Haag, maart 2018